

Experiment prokázal, že slovní popis zhoršuje vizuální vzpomínky

Experimentální laboratoř PLESS na Katedře psychologie FF UK ve spolupráci s dalšími laboratořemi z celého světa prokázala existenci *verbal overshadowing efektu*. Tento efekt spočívá v překrytí původní vizuální vzpomínky verbálním popisem, což má významné důsledky například pro policejní praxi. „Může se tak totiž stát, že očití svědkové, kteří pachatele nejdříve slovně popsali, budou mít problém jej při přímé konfrontaci správně identifikovat,“ uvádí Ing. Mgr. Marek Vranka, vedoucí Experimentální laboratoře PLESS.

Existenci efektu demonstroval již v 90. letech Jonathan Schooler, a ačkoliv se efekt brzy stal součástí učebnic psychologie, pozdější studie přinášely smíšené výsledky a jeho původně odhadovanou velikost či samotnou existenci zpochybňovaly. Unikátní společná studie 30 laboratoří z celého světa, jíž se účastnila také laboratoř PLESS, teď jednoznačně prokázala existenci *verbal overshadowing efektu* a přinesla nové poznatky ohledně mechanismu jeho fungování.

Ukončená studie je první ze série takzvaných registrovaných replikačních zpráv, což je nový formát článku v prestižním americkém časopisu *Perspectives on Psychological Science*. Pro registrované replikace je charakteristické, že se skupina laboratoří snaží ověřit existenci dříve popsaných psychologických jevů pomocí společného výzkumného designu schváleného autory původního článku. Jak říká americký profesor Daniel Simons: „Každá jednotlivá studie poskytuje pouze nepřesný odhad skutečné velikosti studovaného efektu. Uskutečněním mnoha nezávislých replikací můžeme změřit efekt přesně a zároveň ověřit, zda je stabilní napříč laboratořemi.“

V současném experimentu, jenž probíhal ve dvou verzích, účastníci vždy nejdřív zhlédli krátké video s bankovním lupičem. Poté v jedné verzi písemně popsali pachatele nebo psali státy a hlavní města podle toho, zda byli náhodně zařazeni do experimentální nebo kontrolní skupiny. Pak všichni 20 minut vyplňovali křížovku. Ve druhé verzi experimentu bylo pořadí křížovky a popisování pachatele, resp. vypisování měst vyměněno. V obou verzích experiment pokračoval prezentací obrázku s osmi osobami, na kterém měli účastníci označit bankovního lupiče z videa (případně uvést, že pachatel na obrázku není).

„Pokud *verbal overshadowing efekt* skutečně existuje, účastníci v kontrolní skupině, která pachatele nepopisovala, by měli být při identifikaci v průměru úspěšnější než účastníci ve skupině popisující pachatele. To se opravdu potvrdilo u obou verzí experimentu, když se provedla společná analýza dat ze všech zúčastněných laboratoří. U první verze byl průměrný rozdíl v úspěšnosti skupin pouhé 4 procentní body. Když ale byla mezi videem a popisem 20minutová pauza, což je případ druhé verze experimentu a také situace podobnější realitě, kdy svědek popisuje pachatele s delším časovým odstupem, úspěšnost při identifikaci se v průměru lišila až o 16 procentních bodů,“ popisuje experiment Marek Vranka.

Velikost obou zjištěných efektů je sice nižší než hodnoty naměřené v původní studii (22–25 procentních bodů), nicméně existenci samotného efektu lze považovat za spolehlivě prokázanou. Navíc byl dokázán i význam časové prodlevy mezi prezentací podnětu, jeho slovním popisem a opětovným rozpoznáním.

„Kromě přínosu pro výzkum paměti a výslech očitých svědků je současná studie důležitá i z hlediska rozvoje metodologie psychologické vědy. Nově představený model, kdy skupina laboratoří pomocí společného, předem schváleného plánu zkoumá určitou hypotézu a pak výsledky publikuje bez ohledu na to, zda se hypotéza potvrdí, nebo nepotvrdí, by v budoucnosti mohl

být standardem a odpovědí na řadu problémů, s nimiž se současná (nejen) psychologická věda potýká," konstatuje Marek Vranka.

O experimentální laboratoři PLESS

PLESS (Prague Laboratory for Experimental Social Sciences) laboratoř vznikla v roce 2013 při katedře psychologie na FF UK. Jejím hlavním cílem je poskytovat zázemí pro moderní experimentální výzkum a výuku experimentální metodologie. Má mezioborový charakter, jenž spočívá v otevřenosti laboratoře i pro studenty a výzkumné pracovníky jiných, především společenskovědních oborů.

Laboratoř PLESS se aktivně zapojuje do inovativních výzkumných projektů, a podílí se tak na nejaktuálnějším rozvoji vědecké psychologie. Pokud se chcete také zapojit, můžete se zaregistrovat na www.pless.cz/orsee a stát se účastníky pořádaných experimentů.

Převzato z Experiment prokázal, že slovní popis zhoršuje vizuální vzpomínky [iforum.cz, 17. října 2014]